

М. В. Кочеров,
д. ю. н., професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Державний університет "Київський авіаційний інститут"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8687-8604>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.15.259

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ЛОБІЗМУ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

М. Kocherov,
Doctor of Science of Law, Professor of the Department of Public Management
and Administration, The State University "Kyiv Aviation Institute"

WAYS TO IMPROVE THE INSTITUTIONALIZATION OF LOBBYING IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM OF UKRAINE

У статті досліджено основні проблеми інституціоналізації лобізму в системі публічного управління України в контексті ухвалення Закону "Про лобіювання" у 2024 році. Здійснено аналіз чинної нормативно-правової бази, що регулює лобістську діяльність, зокрема виявлено її основні недоліки та прогалини, які перешкоджають ефективній реалізації законодавчих положень. Особлива увага приділена аналізу європейської моделі інституціоналізації лобізму, де застосовуються механізми забезпечення прозорості, реєстрації лобістів, дотримання етичних стандартів і систематичного моніторингу. Ці підходи сприяють балансуванню інтересів різних учасників політичного процесу та підвищенню якості публічних рішень. Виявлено, що чинне українське законодавство концентрується переважно на процесі створення нормативних актів (нормотворчість), водночас недостатньо враховуючи важливі аспекти лобістської діяльності, пов'язані з реалізацією політики та оцінкою її ефективності. Відсутність чіткої інституційної рамки, зокрема підрозділу, відповідального за адміністрування і контроль лобізму, ускладнює практичну реалізацію закону та створює ризики формального дотримання без справжньої прозорості. Виявлено значні бар'єри для активної участі громадянського суспільства через складність реєстраційних процедур і звітності, що обмежує можливості неприбуткових і правозахисних організацій у лобістській діяльності, водночас створюючи переваги для комерційних структур із більшими ресурсами. Ці фактори призводять до нерівності доступу до впливу на владу. Визначено низку проблемних зон, серед яких: фрагментарність законодавства, відсутність механізмів інституційної відкритості (публічних консультацій, регулярного оприлюднення звітів, зворотного зв'язку з громадянами), а також недосконалість системи контролю і підзвітності. Ці прогалини стримують розвиток лобізму як легітимного елемента політичного процесу і знижують рівень довіри до публічних інституцій. Наголошено на необхідності комплексного реформування нормативно-правового поля, запровадження дієвих механізмів контролю і прозорості, а також адаптації найкращих зарубіжних практик.

The article examines the main challenges in the institutionalization of lobbying within Ukraine's public administration system in the context of the adoption of the Law "On Lobbying" in 2024. It provides an analysis of the current legal framework regulating lobbying activities, identifying key shortcomings and gaps that hinder the effective implementation of the law. Special attention is given to the European model of lobbying institutionalization, which employs mechanisms ensuring transparency, lobbyist registration, adherence to ethical standards, and systematic monitoring. These approaches help balance the interests of various political actors and improve the quality of public decision-making. The study reveals that the existing Ukrainian legislation primarily focuses on regulating lobbyists' influence on the legislative process (law-making), while insufficiently addressing important aspects of lobbying related to policy implementation and evaluation of its effectiveness. The absence of a clear institutional framework, particularly a designated body responsible for the administration and oversight of lobbying, complicates practical enforcement and creates risks of formal compliance without genuine transparency. Significant barriers for active participation of civil society are also identified, including the complexity of registration and reporting procedures, which limit the ability of nonprofit and human rights organizations to engage in lobbying activities, while favoring commercial entities with greater resources. These factors contribute to unequal access to influence over government decisions. A range of problematic areas are outlined, including legislative fragmentation, lack of institutional openness mechanisms (such as public consultations, regular publication of lobbying reports, and citizen feedback), and weaknesses in control and accountability systems. These gaps impede the development of lobbying as a legitimate element of the political process and reduce public trust in institutions. The article emphasizes the need for comprehensive reform of the legal framework, the introduction of effective control and transparency mechanisms, and the adaptation of best international practices.

Ключові слова: інституціоналізація лобізму, публічне управління, закон про лобіювання, прозорість, громадянське суспільство, контроль, реєстрація лобістів, європейські практики лобізму.

Key words: institutionalization of lobbying, public administration, lobbying law, transparency, civil society, control, lobbyist registration, European lobbying practices.

У сучасних демократичних державах лобізм виступає важливою складовою взаємодії між суспільством, бізнесом та органами публічної влади. В умовах зростання потреби у прозорості, підзвітності та легітимності управлінських рішень, формалізація і регламентація лобістської діяльності набуває особливої ваги. Світова практика свідчить, що належна інституціоналізація лобізму здатна забезпечити баланс інтересів, сприяти підвищенню якості політичних рішень та запобігати зловживанням владними повноваженнями.

Для України, яка перебуває у стані трансформації системи публічного управління та прагне до імплементації європейських стандартів належного врядування, питання інституціоналізації лобізму є надзвичайно актуальним. Попри тривалу відсутність чіткого правового регулювання у сфері лобістської діяльності, у 2024 році в Україні було ухвалено Закон "Про лобіювання" [1], що стало важливим кроком на шляху до інституалізації цієї сфери. Прийняття цього нормативного акту заклало правові засади для здійснення лобістської діяльності, визначення суб'єктів лобіювання, прозорості їхніх дій та механізмів контролю. Водночас, повноцінна інститу-

ціоналізація лобізму передбачає не лише наявність правової основи, а й ефективне функціонування відповідних інструментів реалізації, моніторингу, запобігання зловживанням тощо.

Незважаючи на прогрес у законодавчому врегулюванні, в практичному вимірі залишаються виклики щодо впровадження механізмів контролю, забезпечення прозорості взаємодії між заінтересованими сторонами та органами влади, а також формування інституційної спроможності органів публічної влади до адміністрування лобістської діяльності. Актуальність теми також зумовлена потребою у гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, що особливо важливо в контексті інтеграційного курсу України до ЄС.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Інституціоналізація лобізму є важливою складовою демократичного врядування, що дозволяє забезпечити відкритість політичного процесу, баланс інтересів та

прозорість ухвалення рішень. В українському контексті проблема інституціоналізації лобістської діяльності тривалий час залишалася поза межами системного правового врегулювання. Попри численні спроби прийняття відповідного законодавства, лише у 2024 році було ухвалено Закон України "Про лобіювання" [1], який започаткував нормативно-правову основу для регулювання цієї сфери. Водночас прийняття закону не вирішує всіх структурних проблем, постає необхідність не лише формально впровадити лобізм у правове поле, але й забезпечити його ефективне функціонування як легітимного інструменту публічного управління. Зокрема, недостатньо опрацьованими залишаються питання імплементації механізмів контролю, прозорості та звітності, а також взаємодії між суб'єктами лобістської діяльності та органами влади. У цьому контексті дослідження шляхів вдосконалення інституціоналізації лобізму в Україні є не лише науково обґрунтованим, а й надзвичайно актуальним з огляду на потребу реформування системи публічного управління у відповідності до європейських принципів належного врядування, прозорості та участі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У сучасній науковій літературі питання інституціоналізації лобізму розглядається крізь призму правового регулювання, прозорості процедур, етичних стандартів та запобігання прихованому впливу на процеси прийняття рішень. О. Волохов [2] наголошує на прагненні законодавця наблизити українське законодавство до європейських стандартів, акцентуючи при цьому на вузькому трактуванні лобізму та недосконалості механізмів контролю. В. Калетнік [3] звертає увагу на загрози прихованого впливу з боку неформальних акторів та обґрунтовує потребу у створенні міжвідомчих структур моніторингу. Д. Заєць [4] критично оцінює новий закон, вказуючи на ризик легалізації впливу великих суб'єктів і ускладнення доступу для громадського сектору. Вказане дозволяє констатувати, що вдосконалення інституціоналізації лобізму у системі публічного управління України є актуальним завданням наукового пошуку з огляду на потребу формування ефективної, прозорої та підзвітної системи публічного управління, здатної відповідати європейським стандартам.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є виявлення ключових проблем, що перешкоджають ефективній інституціоналізації лобізму в Україні, та обґрунтування можливих напрямів удосконалення нормативного, інституційного та етичного забезпечення лобістської діяльності у системі публічного управління з урахуванням європейського досвіду.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Законодавче закріплення лобістської діяльності є необхідною умовою для її легалізації, унормування процедур взаємодії між представниками інтересів та органами влади, а також для запобігання зловживанням та прихованому впливу. Прийняття Закону України "Про лобіювання" у 2024 році стало поворотним моментом у

розвитку системи публічного управління, який заклав основу для формального визнання лобізму як правомірної діяльності. Водночас, оцінка правового поля та аналіз положень цього закону свідчать про наявність як суттєвих здобутків, так і потенційних ризиків, що потребують наукового осмислення.

Особливу увагу в цьому контексті заслуговують сучасні дослідження, присвячені юридичній природі лобістської діяльності, межах її правового регулювання та впливу на систему формування публічної політики. Однією з ґрунтовних праць, що розкриває ці питання, є робота О. Волохова "Правове регулювання лобіювання в Україні та його вплив на формування ефективного законодавства" (2024). Автор наголошує на тому, що новоприйнятий закон фактично є спробою наблизити українське законодавство до європейських стандартів прозорості та аналізує ключові поняття, закріплені у законі: "лобіювання", "лобіст", "винагорода", "комерційний інтерес" [2]. Вчений вказує на звужене трактування лобізму лише як впливу на процес правотворення (тобто підготовки та прийняття нормативно-правових актів), що потенційно виключає з регулювання значну частину впливів на виконавчу владу та регуляторну політику. Важливим аспектом аналізу є критика недостатньої деталізації механізмів реалізації закону, як-то порядок ведення реєстрів лобістів, звітності про контакти з представниками влади, чи повноваження органів контролю. Дослідник також звертає увагу на потребу в міжгалузевій координації законодавства, зокрема з антикорупційними нормами та нормами щодо конфлікту інтересів [2].

У роботі В. Калетніка "Аналіз національного законодавства в контексті протидії діяльності агентів впливу як одного з методів прихованого лобіювання" (2024) розглядається питання гібридних форм лобізму, які залишаються поза межами правового регулювання. Автор наголошує, що одним із ризиків є діяльність так званих "агентів впливу": організацій, фізичних осіб чи медіа-структур, які не мають офіційного статусу лобістів, проте системно впливають на формування державної політики. Науковець вказує на слабкість українського закону в частині механізмів виявлення таких непрямих форм впливу, особливо в контексті зовнішньої інформаційної агресії чи іноземного втручання. Автор рекомендує створення міжвідомчих аналітичних підрозділів при ВРУ або НАЗК, які здійснювали б моніторинг потенційних непрозорих практик впливу, а також доповнення закону положеннями про ризики інформаційно-психологічного впливу через неформальні канали [3].

Дослідження Д. Зайця "Сутність інституту лобіювання та закон України "Про лобіювання" 2024 року та його підвалини: парадоксальне порівняння" має критичний характер і зосереджене на суперечностях між метою та засобами реалізації закону [4]. Автор відзначає, що хоча закон декларує намір забезпечити прозорість, його реалізація може створити нові диспропорції. Зокрема, існує ризик, що великі політичні чи економічні гравці зможуть легалізувати свій вплив, в той час як інші учасники процесу, зокрема громадські організації чи ініціативні групи, опиняться у нерівному становищі через складність процедур реєстрації, звітності та формалізованих вимог. Дослідник ставить під сумнів ефек-

Таблиця 1. Основні проблемні зони інституціоналізації лобізму в Україні

Проблемна зона	Зміст проблеми	Наслідки	Необхідні кроки для усунення
Вузкий обсяг регулювання	Закон не охоплює реалізацію політики та інші форми впливу	Створення «сірих зон», через які можливий непрозорий вплив	Розширити сферу регулювання на всі етапи формування політики
Відсутність інституційної рамки	Немає незалежного органу для адміністрування та нагляду	Закон є декларативним, без ефективного механізму реалізації	Створити підрозділ з функціями моніторингу та контролю
Недоступність для громадського сектору	Відсутність спрощених процедур для НУО, правозахисників тощо	Асиметрія доступу: перевага за комерційними структурами	Запровадити окремі реєстраційні вимоги для неприбуткових організацій
Відсутність зв'язку з довірою до влади	Закон зосереджений на процедурах, але ігнорує механізми відкритості	Зниження легітимності лобізму та публічної політики	Інтегрувати чинні інструменти (консультації, звіти, петиції) у систему регулювання лобізму, забезпечивши їх обов'язковість, підзвітність і вплив на політичні рішення

Джерело: складено автором.

тивність запропонованого механізму контролю за дотриманням правил лобістської діяльності, вказуючи на відсутність чіткого повноважного органу з відповідним ресурсом. Крім того, автор висловлює застереження, що надмірне зарегулювання може парадоксально знизити реальну прозорість, коли учасники процесу будуть зацікавлені в уникненні формального статусу лобістів [4].

Аналіз вказаних праць дозволяє стверджувати, що прийняття Закону України "Про лобіювання" [1] є необхідним, але не вичерпним кроком до ефективної інституціоналізації лобізму. На рівні юридичних дефініцій зроблено спробу окреслити межі допустимої лобістської діяльності, однак надмірна вузькість формулювань і складність реалізації можуть обмежити ефективність закону. Однак очевидними є ще декілька ключових проблемних зон, які свідчать про фрагментарність та концептуальну незавершеність правового підходу.

По-перше, закон зосереджений виключно на впливі на нормотворчість, уникаючи широкого розуміння лобізму як системної діяльності щодо формування політики, у тому числі на етапах її реалізації та оцінки ефективності. Такий підхід звужує сферу дії закону та створює умови для обхідних маневрів шляхом використання "сірих зон", наприклад, через тіньовий вплив на виконавчі структури чи через медійну та експертну діяльність, що фактично є лобістською, але юридично не охопленою регулюванням.

По-друге, закон не створює чітко вираженої інституційної рамки для адміністрування лобістської діяльності. Відсутність незалежного уповноваженого органу або підрозділу з наглядовими функціями (на кшталт Transparency Register в ЄС) позбавляє закон механізму реалізації, перетворюючи його на декларативний документ. У перспективі це може зумовити формальне дотримання норм без фактичної прозорості.

По-третє, у законі наявні прогалини щодо участі громадянського суспільства у процесах лобізму. Йдеться не лише про формальне право здійснювати вплив на ухвалення рішень, а про відсутність спрощених процедур реєстрації для неприбуткових, громадських, правозахисних організацій, що фактично нівелює можливості для партисипативного лобізму. Водночас комерційні структури, які мають доступ до юридичних та консультативних ресурсів, можуть адаптуватися до нових вимог значно легше. Це створює асиметрію доступу до впливу на владу.

На концептуальному рівні також варто зауважити на відсутність чіткого зв'язку між інституціоналізацією лобізму та підвищенням довіри до органів влади. Наразі закон фокусує увагу на процедурних аспектах (реєстрація, звітування, обмеження), але не пропонує механізмів інституційної відкритості, таких як публічні консультації, регулярне оприлюднення лобістських звітів, зворотний зв'язок від громадян. Ці інструменти необхідні для трансформації лобізму з потенційно корупційної практики у складову легітимного політичного процесу. Виявлені прогалини, зокрема у сфері визначення предмета регулювання, відсутності належних механізмів контролю і підзвітності, а також ризики формального виконання вимог, свідчать про необхідність запозичення та адаптації кращих зарубіжних практик. Сукупність зазначених недоліків дозволяє виокремити ключові проблемні зони, які свідчать про фрагментарність та концептуальну незавершеність чинної моделі інституціоналізації лобізму в Україні. Узагальнений аналіз цих проблем подано у таблиці 1.

Особливу увагу заслуговує досвід Європейського Союзу та окремих держав-членів ЄС, які мають більш розвинені та структуровані моделі регулювання лобізму, що включають інституційно закріплені реєстри лобістів, кодифіковані етичні стандарти, а також дієві контрольні органи з відповідними повноваженнями.

Інституціоналізація лобізму в Європейському Союзі та країнах-членах базується на принципах прозорості, підзвітності та чіткого регулювання взаємодії між лобістами і владою. Основні складові таких моделей включають обов'язкові або добровільні реєстри лобістів, кодекси поведінки, а також уповноважені контролюючі органи.

Найпоширенішим інструментом є створення публічних реєстрів, у яких лобісти зобов'язані реєструватися та надавати інформацію про свої цілі, замовників, фінансування та контакти з посадовцями. Наприклад, Європейський реєстр прозорості (Transparency Register), що об'єднує Європейський парламент, Єврокомісію та Раду ЄС, є прикладом інтегрованої системи з жорсткими вимогами до розкриття інформації та дотримання етичних стандартів.

Європейський Союз поступово формував власну систему прозорості взаємодії між посадовими особами та представниками інтересів, яка набула завершеності в 2021 році із підписанням Інституційного договору про обов'язковий Реєстр прозорості (Interinstitutional agreement on a mandatory transparency register) між трьома головними органами ЄС — Європейським парламентом, Радою Європейського Союзу та Європейською комісією [5].

Цей документ унормував обов'язковість реєстрації для суб'єктів, які мають намір взаємодіяти з посадовими особами інституцій ЄС, запровадивши низку організаційних, етичних і контрольних механізмів, що стали взірцем для національних законодавств держав-членів.

Основні елементи моделі ЄС такі.

1. Обов'язкова реєстрація для доступу до органів влади. Реєстр прозорості встановлює, що жодна особа або організація не може здійснювати діяльність, спрямовану на вплив на політику або прийняття рішень в інституціях ЄС (зокрема, через зустрічі, консультації, подання позицій), без попередньої реєстрації у спеціальній базі даних. Реєстр охоплює такі суб'єкти: професійні лобісти; юридичні фірми, які діють від імені клієнтів; НУО, аналітичні центри, профспілки, бізнес-асоціації тощо.

2. Подання розширеної інформації. Учасники зобов'язані надавати: юридичну назву та контакти організації; інтереси, щодо яких здійснюється лобізм; кількість осіб, залучених до лобіювання; щорічний бюджет, спрямований на лобістську активність; клієнтів (у разі дії в чийсь інтерес); пов'язані ініціативи чи законопроекти; участь у комітетах, експертних групах, форумах. Це дозволяє не лише фіксувати сам факт лобістської активності, а й оцінювати її масштаби, інтенсивність і спрямованість.

3. Кодекс поведінки для представників інтересів. Усі зареєстровані суб'єкти повинні дотримуватися Кодексу поведінки, що є невід'ємною частиною системи. Він включає 16 принципів і вимог, серед яких: добросовісність і чесність у поданні інформації; заборона маніпуляцій і дезінформації; повага до принципів незалежності, прозорості, рівності доступу; надання актуальної і неупередженої інформації; обов'язок інформувати про конфлікти інтересів. У разі порушення Кодексу передбачені адміністративні наслідки, зокрема попередження, публічне оголошення порушення, виключення з Реєстру.

4. Контроль і моніторинг. Для забезпечення належного функціонування системи створено спільний Секретаріат Реєстру прозорості, що діє на основі міжінституційної співпраці, і Наглядову раду. Функції Секретаріату такі: перевірка достовірності поданих даних; прийом скарг; аудит записів; моніторинг дотримання Кодексу поведінки; надання рекомендацій щодо санкцій. Реєстр має публічний доступ, будь-який користувач може вільно ознайомитись із профілями зареєстрованих лобістів та змістом їхньої активності [6].

Отже, європейська модель інституціоналізації лобізму, закріплена в Інституційному договорі про обов'язковий Реєстр прозорості 2021 року, являє собою комплексний правовий механізм, що інтегрує етичні стандарти, процедури прозорості та інструменти незалежного контролю. Ця модель демонструє ефективний баланс між необхідністю забезпечення відкритого та легітимного представництва інтересів у процесі публічного управління та потребою у запобіганні можливим зловживанням або неформальному впливу на ухвалення політичних рішень.

З позиції українського законодавчого розвитку, зазначена система є надзвичайно цінною як орієнтир для вдосконалення національної моделі регулювання лобізму. Передусім, обов'язкова реєстрація представників інтересів створює передумови для прозорого контролю за їх доступом до державних інституцій. Розкриття повної та деталізованої інформації про характер, обсяг та фінансування лобістської діяльності унеможливорює функціонування тінювих схем впливу та сприяє легітимізації участі недержавних акторів у політичному процесі. Крім того, запровадження етичного контролю у формі Кодексу поведінки підвищує стандарти взаємодії між лобістами та посадовими особами, формуючи підґрунтя для підвищення рівня довіри суспільства до процесів формування публічної політики. Нарешті, наявність постійно діючого секретаріату та міжінституційного органу моніторингу забезпечує системність, сталість і дієвість функціонування всієї моделі, що значною мірою мінімізує ризики формального дотримання норм без реального впливу на практику управління.

Таким чином, імплементація основних елементів європейського підходу до інституціоналізації лобізму може стати одним із стратегічних напрямів для вдосконалення української моделі публічного управління, зорієнтованої на прозорість, підзвітність і демократичність.

Інституціоналізація лобізму потребує зрозумілих правил фіксації контактів із посадовцями та забезпечення суспільного доступу до цієї інформації. Одним із головних викликів у процесі інституціоналізації лобізму є забезпечення ефективного механізму прозорості, що ґрунтується на відкритому доступі до інформації про взаємодію представників інтересів із посадовими особами. У цьому контексті важливу роль відіграє запровадження декларацій контактів як інструменту профілактики потенційних зловживань та формування довіри до влади через суспільний контроль.

Ірландська модель, яка є однією з найсистемніших у Європі, запровадила механізм регулярного щотримісячного звітування з боку суб'єктів лобістської діяль-

ності. Згідно із Законом "Regulation of Lobbying Act" (2015), усі особи, які мають контакт із визначеними посадовцями, так званими designated public officials, зобов'язані надавати інформацію про предмет зустрічі, її учасників та зміст лобістського впливу. Усі ці дані збираються і публікуються на платформі реєстру лобістів, адміністрованій незалежним органом SIPO (Standards in Public Office Commission) [7].

Такий механізм надає змогу в режимі реального часу спостерігати за структурою впливу на процеси ухвалення рішень, і, що не менш важливо, фіксувати закономірності лобістської активності та здійснювати аналітичне відстеження політичних трендів і ризиків концентрації впливу. Наукові дослідження підтверджують ефективність подібних механізмів. Зокрема, у аналізі М.Хосровджерді (Mahmood Khosrowjerdi) "Належне врядування та прозорість національної інформації: порівняльне дослідження 117 країн" (2022) [8], встановлено безпосередню залежність між рівнем прозорості інформаційних потоків у державі та індексом довіри до публічних інституцій. Дослідник підкреслює, що у країнах із високим рівнем інформаційної відкритості спостерігається зменшення рівня корупції та підвищення ефективності реалізації публічної політики.

Аналогічну позицію займає і Група держав проти корупції (GRECO) Ради Європи, яка у своєму звіті за 2022 рік акцентувала на необхідності розширення формальної звітності про лобістські контакти, у тому числі через цифрові й неформальні канали, такі як месенджери або неофіційні консультації. На думку експертів GRECO, саме всебічна прозорість є гарантією суспільного контролю та подолання конфліктів інтересів, які традиційно супроводжують тіньовий вплив на державну політику [9].

У національному контексті, Україна зробила важливі кроки у напрямі запровадження подібної практики. Так, ухвалення Закону України "Про лобіювання" та прийняття Постанови Кабінету Міністрів від 1 жовтня 2024 р. № 1128 "Про затвердження Правил етичної поведінки суб'єктів лобіювання" (яка набирає чинності з 1 вересня 2025 року) [10], створило передумови для формування нормативної та етичної основи прозорого лобізму в Україні.

Однак науковці вже зараз вказують на потенційні прогалини в імплементації. Зокрема, відсутність механізмів "охолоджувального періоду" для колишніх посадовців, слабка деталізація процедур розкриття конфліктів інтересів і невизначені технічні аспекти фіксації лобістських контактів можуть знизити довіру до реформ, навіть за наявності позитивних декларативних інструментів.

Зусиллями НАЗК у 2025 році розпочато створення Онлайн-реєстру прозорості, що має запрацювати у тестовому режимі у серпні 2025 року [11]. Очікується, що цей реєстр включатиме відкриту базу даних щодо всіх зареєстрованих лобістів, інформацію про їхні контакти з посадовими особами, цілі лобістської активності та фінансову звітність. Запровадження регулярної звітності й легкий онлайн-доступ до неї стане важливою умовою для виконання антикорупційної, демократичної та моніторингової функції лобізму в системі публічного управління.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що запровадження прозорих, підзвітних та легітимних механізмів взаємодії між представниками влади та заінтересованими сторонами є головним чинником вдосконалення інституціоналізації лобізму у системі публічного управління України. У сучасних умовах лобізм повинен розглядатися не як тіньове явище, що підриває довіру до влади, а як регульований інструмент представництва інтересів, здатний сприяти якості управлінських рішень та посиленню суспільного контролю.

У контексті подальшого розвитку нормативного регулювання лобістської діяльності в Україні можна окреслити низку ключових тенденцій, що, на нашу думку, визначатимуть ефективність та глибину процесу інституціоналізації лобізму:

По-перше, актуалізується зростання суспільного запиту на прозорість контактів між посадовими особами та представниками заінтересованих груп. У зв'язку з цим простого дотримання формальних вимог щодо реєстрації лобістів буде недостатньо. Необхідно впроваджувати більш деталізовані процедури звітності, які включатимуть інформацію про зміст, мету, частоту та результати таких взаємодій. Зразком у цьому контексті може слугувати ірландська система з обов'язковими регулярними деклараціями, що стали інструментом публічного моніторингу впливу на політику.

По-друге, існує загроза інституційної інерції, тобто зволікання з утворенням або належним функціонуванням органів, уповноважених контролювати дотримання етичних стандартів та норм закону про лобіювання. Якщо відповідні інституції не будуть мати достатніх повноважень, ресурсного забезпечення чи політичної незалежності, навіть прогресивне законодавство залишатиметься декларативним, втрачаючи свою регуляторну силу у практичному вимірі.

По-третє, актуальним є поступове розширення сфери правового регулювання лобістської діяльності. Сьогодні більшість законодавчих приписів зосереджені переважно на центральних органах виконавчої та законодавчої влади. Однак з огляду на процеси децентралізації, що активно впроваджуються в Україні, вкрай важливо охопити правовими нормами лобіювання на рівні територіальних громад. Саме тут нерідко виникають конфлікти інтересів, що не потрапляють у поле зору центральних антикорупційних механізмів.

По-четверте, реалії політичної культури вказують на високу ймовірність формального дотримання законодавчих вимог при одночасному неформальному порушенні правил через посередників, експертні ради, ЗМІ чи підконтрольні громадські організації. Такі схеми вимагають упередження через продуману архітектуру прозорості та механізмів відповідальності.

Отже, для забезпечення повноцінної інституціоналізації лобізму у публічному управлінні України необхідно не лише вдосконалювати нормативно-правову базу, а й враховувати інституційні ризики, запобігати со-

ціальній девіації механізмів регулювання та формувати культуру добрососідської взаємодії між державою і громадськістю. Перспективні напрями подальших досліджень можуть охоплювати розробку індикаторів ефективності лобістської звітності, порівняльний аналіз етичних кодексів у країнах ЄС, а також вивчення впливу регульованого лобізму на зміцнення довіри до органів влади.

Література:

1. Про лобіювання: закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text>
2. О. Волохов. Правове регулювання лобіювання в Україні та його вплив на формування ефективного законодавства. Нове українське право. 2024. № 6. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/682>
3. В. Калетнік. Аналіз національного законодавства в контексті протидії діяльності агентів впливу як одного з методів прихованого лобіювання. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія "Право". 2024. Випуск 84: частина 3. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/20-2.pdf>
4. Д. Г. Заєць. Сутність інституту лобіювання та закон України "Про лобіювання" 2024 року та його підвалини: парадоксальне порівняння. Юридична Україна. URL: <https://jur-ukraine.com/sutnist-institutu-lobiyuvannya-ta-zakon-ukrayiny-pro-lobiyuvannya-2024-roku-ta-jogo-pidvalyny-paradoksalne-porivnyannya/>
5. Lobbying regulation — the EU mandatory transparency register. Interinstitutional Agreement on a mandatory transparency register. EUR-Lex, 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/lobbying-regulation-the-eu-mandatory-transparency-register.html>
6. Lobbying regulations in the EU. AALEP, 2019. URL: <https://aalep.eu/lobbying-regulations-eu>
7. Irish Register of Lobbying brings transparency to policymaking and influence peddling (Register of Lobbying). 2016. URL: <https://interoperable-europe.ec.europa.eu/collection/egovernment/document/irish-register-lobbying-brings-transparency-policymaking-and-influence-peddling-register-lobbying>
8. Mahmood Khosrowjerdi. Good governance and national information transparency: A comparative study of 117 countries. 2022. URL: <https://arxiv.org/abs/2210.13151>
9. GRECO urges European governments to increase transparency and accountability of lobbying. 2022. URL: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/-/greco-urges-european-governments-to-increase-transparency-and-accountability-of-lobbying>
10. Про затвердження Правил етичної поведінки суб'єктів лобіювання: постанова КМУ від 1 жовтня 2024 р. № 1128. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2024-%D0%BF#Text> (набуває чинності 01.09.2025.)
11. Лобіювання в Україні: триває розробка Реєстру прозорості. НАЗК. 2025. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/lobiyuvannya-v-ukraini-tryvae-rozrobka-reestru-prozorosti/>

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The Law of Ukraine "On Lobbying", Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text> (Accessed: 22 February 2025).
 2. Volokhov, O. (2024), "Legal Regulation of Lobbying in Ukraine and Its Impact on the Formation of Effective Legislation", New Ukrainian Law, vol. 6, Available at: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/682> (Accessed: 15 February 2025).
 3. Kaletnik, V. (2024), "Analysis of National Legislation in the Context of Counteracting the Activities of Agents of Influence as a Method of Covert Lobbying", Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law, Vol. 84, no. 3, Available at: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/20-2.pdf> (Accessed: 11 March 2025).
 4. Zaiets, D.H. (2024), "The Essence of the Institute of Lobbying and the Law of Ukraine 'On Lobbying' of 2024: A Paradoxical Comparison", Legal Ukraine, Available at: <https://jur-ukraine.com/sutnist-institutu-lobiyuvannya-ta-zakon-ukrayiny-pro-lobiyuvannya-2024-roku-ta-jogo-pidvalyny-paradoksalne-porivnyannya/> (Accessed: 16 March 2025).
 5. EUR-Lex (2021), "Lobbying Regulation — The EU Mandatory Transparency Register: Interinstitutional Agreement", Available at: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/lobbying-regulation-the-eu-mandatory-transparency-register.html> (Accessed: 08 February 2025).
 6. AALEP (2019), "Lobbying Regulations in the EU", Available at: <https://aalep.eu/lobbying-regulations-eu> (Accessed: 29 March 2025).
 7. European Commission (2016), "Irish Register of Lobbying Brings Transparency to Policymaking and Influence Peddling", Interoperable Europe, Available at: <https://interoperable-europe.ec.europa.eu/collection/egovernment/document/irish-register-lobbying-brings-transparency-policymaking-and-influence-peddling-register-lobbying> (Accessed: 08 April 2025).
 8. Khosrowjerdi, M. (2022), "Good Governance and National Information Transparency: A Comparative Study of 117 Countries", arXiv preprint, Available at: <https://arxiv.org/abs/2210.13151> (Accessed: 05 April 2025).
 9. Council of Europe (2022), "GRECO Urges European Governments to Increase Transparency and Accountability of Lobbying", Available at: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/-/greco-urges-european-governments-to-increase-transparency-and-accountability-of-lobbying> (Accessed: 27 May 2025).
 10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2024), Resolution "On the Approval of the Code of Ethical Conduct for Lobbying Entities", Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2024-%D0%BF#Text> (Effective from: 01 September 2025) (Accessed: 08 April 2025).
 11. National Agency on Corruption Prevention (2025), "Lobbying in Ukraine: Transparency Register Under Development", Available at: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/lobiyuvannya-v-ukraini-tryvae-rozrobka-reestru-prozorosti/> (Accessed: 21 May 2025).
- Стаття надійшла до редакції 13.07.2025 р.*